

A várpalotai városi könyvtár létrejöttének közvetlen előzményei¹ (1949-1954)

1949-ben – a várpalotai kultúra szerves fejlődésébe (is) brutálisan beavatkozva – adminisztratív úton megszüntették az olvasóköröket, hogy aztán felülről, államilag irányítva újrászervezzék a kulturális életet. Az olvasókörök megmaradt könyvei – amelyeket a gondatlanság, illetve a tudatos pusztítás nem semmisített meg – az 1948-ban megalapított Bányász Könyvtár gyűjteményébe kerültek,² a Jó Szerencsét Olvasókör épületébe, amely előbb a Szakszervezetek székháza³ nevet kapta, majd 1950. október 22-én Szabadság Kultúrotthon néven nyitották meg újra.⁴

Az 1949-es államosítási hullám és a városi könyvtár 1952-es „megalapítása” közötti várpalotai könyvtári életről egyelőre nem sok információval rendelkezünk. Biztosan létezett valamiféle könyvtári élet ez idő tájt is, hiszen a várpalotai szabadművelődési ügyvezető 1949. április 29-i jelentésében azt írja, hogy „a könyvtár állandóan forog, 300 könyv állandóan olvasás alatt áll.”⁵ Az 1949. június 24-i szabadművelődési jelentésből tudjuk, hogy Várpalota község 949/1949. sz. rendeletében „kulturális mozgalmakra” 5.000 forintot, kulturális tanfolyamokra 1.000-et, szabadművelődési célokra 2.000-et, népkönyvtárra 3.000 forintot irányzott elő.⁶ Tehát a kulturális célokra fordítandó 11.000 forintnak több mint egynegyedét könyvtári célokra szánták. Ám ekkor még nem létezett Várpalotán települési könyvtár, vagyis népkönyvtár. Ezt a szerepet a várpalotai bányáüzem kultúrotthona, a Szabadság Kultúrotthon könyvtára töltötte be, de a levelezésből kiviláglik az ottani dolgozók „skizofrén” állapota, amit az okozott, hogy egyszerre volt üzemi/szakszervezeti könyvtárként és népkönyvtárként nyilvántartva a könyvtár. Ez a meghasonlottság az 1954. augusztus 20-án bekövetkező fizikai elkülönülést követően a két könyvtár közötti furcsa versenyben, presztízsharcban folyt tovább, amelyet a megyei könyvtárnak sem sikerült orvosolnia.⁷

Az első nyom a Szabadság Kultúrotthon levelezésében, hogy városi könyvtárként leveleztek velük, a Népkönyvtári Központ hivatalvezetőjének, Sallai Istvánnak az 1952. március 15-én keltezett levele, amelyben egyrészt arról tájékoztatott, hogy a „Magyar-Szovjet barátsági bónap keretében országsgzerte ezekben a napokban ünneplik meg a Szovjet Könyv Ünnepi

Hetét”, másrészt csatoltan küld az ünnepléshez útmutatót és beszédvázlatot.⁸ Néhány nappal későbbi, 1952. április 7-én kelt levelében Sallai István hivatalvezető a „Városi Könyvtár Vezetőjének” címezve sürgeti a könyvtár március havi jelentését, és egy igazolást kért arról, miért nem küldték meg időben. Az erre született válaszlevél⁹ 1952. április 8-án íródott, amelyben Ihász Ilona könyvtáros a következőket közli:

Szabadság Kultúrotthona

VÁRPALOTA

T. NÉPKÖNYVTÁRI KÖZPONT

Levelükre válaszolva közöljük, hogy **a mi könyvtárunk nem városi, hanem üzemi könyvtár. Még nincs tudomásunk róla, hogy Várpalotán városi könyvtár is van. Könyvállományunk még üzemi könyvtárhoz is kevés nem, hogy város könyvtárnak megfeleljen.**

[*Félkövér kiemelés tőlem! - BL*] Azonban, ha könyvtárunk városi könyvtár néven szerepel, akkor kérjük a[!] Népkönyvtári Központját, hogy számunkra a megfelelő támogatásról is szíveskedjenek gondoskodni, mert könyvtárunk ez ideig semmi féle támogatást nem kapott. Ha könyvtárunkat ezek után is városi könyvtárnak minősítik, kérjük, szíveskedjenek tudomásunkra adni és akkor már felszólítás nélkül is fogjuk tudni, hogy mi a kötelességünk, és ezután minden hónap elsejére be fogjuk küldeni a havi jelentést.

Várpalota, 1952. április 8.

Elvtársi Üdvözlettel:

Ihász Ilona

könyvtáros

[Pecset:]

MBDSZ ÜZEMI KÖNYVTÁRA

[Csatolva:]

MÁRCIUS HAVI KÖNYVTÁRI JELENTÉS

Nem tudjuk, hogy e levélváltással összefüggésben van-e az a fejlemény, ami Leitner Ferenc dolgozatának eseménynaptára szerint 1952. április 16-án következett be: *Városi Könyvtár létesült a Szabadság Kultúrotthonban. A veszprémi Körzeti Könyvtár 500 db könyvet adott a várpalotai Népkönyvtár részére.*¹⁰ Az átadás tényét alátámasztja a Szabadság Kultúrotthon könyvtári vonatkozású levelei között megtalálható két jegyzék. Az egyik „*A Várpalotai Népkönyvtár részére szállított könyvek jegyzéke*” címet viseli, amely valóban 500 tételből áll. Ebből 309 tétel szépirodalom, a maradék ismeretterjesztő és ideológiai mű. A másik „*Varga Béla Körzeti Könyvtár vezető*” által aláírt átadási nyilatkozat, *A Veszprémi Körzeti Könyvtárból a Várpalotai városi könyvtár részére küldött folyóiratok jegyzéke* szintén 1952. április 16-i keltezésű. Ezen a listán 18-féle, összesen 95 időszak kiadvány került felsorolásra.

Majd egy 1952. április 18-i keltezéssel és „Varga Béla könyvtáros” aláírással kiadott, a várpalotai „Kultúrotthon Igazgató” számára címzett levél szintén arról tanúskodik, hogy a Veszprémi Körzeti Könyvtár „a várpalotai népkönyvtár részére leküldött 500 kötet könyvet” valamint „95 drb. brosurát”, továbbá „a könyvek katalógusát /szürke kartonok/ már a könyvtári rend szerint összerakva küldtem ki [ti. Varga Béla – BL].”

A népkönyvtárként való nyilvántartás jele, hogy 1952. május 19-én Varga Béla körzeti könyvtár vezető Ihász Ilonát mint népkönyvtárost arról értesíti, hogy a *Vájár olvasmányai* című brosúrából 30 darabot küld, és kéri, hogy „*össza szét kultúrotthon könyvtára és a brigádszállás könyvtárak között és propagálásokat eszközöljön*[!].” 1952. június 3-án Varga Béla körzeti könyvtáros *Ihász Ilona népkönyvtárosnak* címezve kéri, hogy a Körzeti Könyvtárból kiküldött 500 kötet könyv elismervényét, a kiküldött jegyzék egyik példányát aláírva postafordultával küldje vissza.

1952. augusztus 6-án Gaschler Rezső, a Népkönyvtári Központ hivatalvezető-helyettese a „Városi Könyvtár vezetője” számára küldött levelet, amelyben jelzi, hogy „[a] *hazijelentés*[!] *feladásának határideje minden hó elseje. Ennek ellenére a jelentését a mai napig nem kaptam meg. Kérem, a jelentését expressz adja postára a késés igazolásával együtt.*” A levél hatására Ihász Ilona könyvtáros – 1952. augusztus 11-i keltezéssel, Szabadság Kultúrotthon fejléccel, MBDSZ ÜZEMI KÖNYVTÁRA Várpalota pecséttel – elkészítette a jelentését. A feljegyzés elég kevés konkrétumot tartalmaz. Viszont megtudjuk, hogy július 9-én Kato- na Klára „instruktor” nyújtott segítséget a könyvtári munka jobb végzéséhez, amelyet az első ismert könyvtári „szakfelügyeletnek” tekinthetünk Várpalotán.

1952. október 31-én Varga Béla, a Veszprém Megyei Könyvtár vezetője arról értesíti a kultúrotthon igazgatóját, hogy „[a] *Népművelési Minisztérium a Szot-al*[!] *megállapodott, hogy a Megyei Könyvtár a Várpalotai Bányász kultúrotthon könyvtárát 2.000 kötet könyvvel bővíti. A kiadott anyagot úgy tartjuk nyilván, mint falusi népkönyvtárat.*”

Szintén a városi könyvtár gyűjteményével van összefüggésben az a könyvjegyzék, amely valamikor 1953. július 28. és augusztus 14. között keletkezett. Ezen 397 kötet, tételesen felsorolt könyv átadás-átvételét igazolja Papszt Gizella és Varga Béla aláírása. (A gépelés során a számozást elrontották, így 297. tételszám szerepel az utolsó kötet mellett). A kultúrotthon könyvtári levelezésében fellelhető ebből az időszakból egy 294 kötetnyi könyvet felsoroló 2. számú jegyzék, amely a körzeti könyvtárak ismeretterjesztő anyagát részletezi. Ezek a könyvek gyaníthatóan szintén a várpalotai városi könyvtár gyűjteményének részét képezték.

Újabb nyom található egy 1953. augusztus 14-én kelt levélben, amelyben Papszt Gizellának címezve írja Varga Béla, hogy mint a városi könyvtár vezetőjét[!] kénytelen lesz megbírságotatni, ha nem küldi vissza Gárdonyi *Egri csillagok* és Zolnai Vilmos *Várpalota* című könyveit¹¹.

A ránk maradt levelezésből úgy tűnik, 1953-ban kiemelt rendezvény volt az októberi ünnepi könyvhét. Az 1953. szeptember 15-én keltezett, Bányaiipari Dolgozók Szakszervezete kulturális osztályának írt levélben Ihász Ilona könyvtáros az októberi ünnepi könyvhét előadóirol, könyvbemutatóirol levelez, amely egyben arról tanúskodik, hogy a szakszervezet kulturális osztálya központilag koordinálta, irányította a könyvtári ismeretterjesztő előadásokat. Majd az október 23-án kelt jelentésben a várpalotai könyvtárosok részletesen beszámolnak az ünnepi könyvhétről, sikeresnek ítélve meg helyi akciójukat. A

beszámolóban fontos adat, hogy ekkor tíz fiókkönyvtár volt a városban, és nem kevésbé jelentős, hogy Papszt Gizella a városi könyvtár vezetőjeként írta alá az iratot.

A kultúrotthon levelezésének következő fontos iratai a kultúrotthon október és november havi jelentése a könyvtári munkáról. Ezek a jelentések arról tanúskodnak, hogy október-november folyamán a könyvtárosok nyilvántartásaikat igyekeztek rendezni. Arról panaszkodtak, hogy nem kapták meg a munkájukhoz szükséges nyomtatványokat, amely tény akadályozza őket munkájukban az olvasók beiratkoztatása során, illetve a könyvek katalogizálásában.¹²

A várapalotai Városi Könyvtár állományát 1954-ig a veszprémi Körzeti (majd Megyei) Könyvtár gyarapította, amely azonban még nem különült el határozottan a Kultúrotthon könyvtári állományától. (Ezt bizonyítja az 1954. április 7-én kelt, március hóra vonatkozó jelentés, amelyben arról számolnak be, hogy március hónapban a munkájuk „...*nagy részét a városi könyvtáranyag összegyűjtése foglalta le, mivel a könyvek egy része a fiókkönyvtárakon volt*”). A kultúrotthon könyvtári irattárából további érdemi információhoz nem jutunk, hogy mi történt a városi könyvtárral az épület és a gyűjtemény szempontjából is teljes elkülönülést jelentő 1954. augusztus 20-ai ünnepélyes átadásig, de ilyen előzmények után jutunk el odáig, hogy az Alkotmány ünnepe alkalmából a városi könyvtár önálló épületbe költözött, a Kossuth utca 29. (később 31.) szám alá. Az eleinte 12 négyzetméter alapterületről, kisajátított egykori cipészműhelyből induló, majd 1963. december 2-án a mai várapalotai zeneiskola épületének alsó szintjét is belakó városi könyvtár – Kőnczöl Imre könyvtárvezetőnek köszönhetően – a ’60-as évekre a várapalotai kulturális élet egyik zászlóshajója lett.

JEGYZETEK

1. A 2015 végén megjelent *Hatvanéves a Krúdy Gyula Városi Könyvtár (Várapalota, 2015)* című jubileumi évkönyvben és forrásgyűjteményben közölt dolgozat rövidített változata.
2. Borbás László úgy fogalmaz, hogy a háborút követően a romok eltakarítása után „hamarosan megkezdte működését az Iparos Olvasókör és az Építőiparosok Olvasóköre. Megmaradt könyvállományukat rendezik. 1949-ben megszűnnek az olvasókörök. A könyvállomány a község házára kerül, ahonnan a Jó Szerencsét Művelődési Otthonban [sic!] 1948-ban hatvan kötettel alapított Bányász Szakszervezeti Könyvtárba szállítják.” (Borbás László: *A várapalotai könyvtárak története, 1945-1961.* (Kézirat) (KGYVK, K/7) p. 20.) Ezzel szemben Leitner Ferenc, a kultúrotthon egykori igazgatójának 2015. szeptember 25-én rögzített szóbeli közlése szerint az Iparos Olvasókör könyvállományát az Ipartestület épületéből hozták el.
3. Leitner Ferenc szóbeli közlése szerint saját kezűleg festette fel az épületre a feliratot.
4. Leitner Ferenc: *Várapalota kulturális életének története a felszabadulás után.* (Kézirat) Várapalota, 1967. (KGYVK kéziratára), Eseménynaptár p. 2. (A Veszprém megyei Népújság 1953. október 22-i számára is hivatkozik.) Szövegét közli Vavró Zsuzsanna: *Várapalotai kulturális élete a felszabadulás óta eltelt 40 év megyei sajtójának tükrében*, Várapalota, é. n. (kézirat), (KGYVK kéziratára), p. 4.
5. Leitner Ferenc: im. 67. sz. mell.
6. Leitner Ferenc: im. 128. sz. mell.
7. 1958-ban Varga Béla, a megyei könyvtár igazgatóhelyettese – jegyzőkönyvek tanúsága szerint – a városvezetőkkel és a szakszervezet vezetőivel többszöri tárgyalással próbálta rendezni a két könyvtár viszonyát. Lásd: *Hatvanéves a Krúdy Gyula Városi Könyvtár (Várapalota, 2015)*, 1958. augusztus (p. 109.), 1958. október (p. 110.), 1958. december (p. 112).
8. Sallai István levele, 1952. március 15. A Jó Szerencsét Művelődési Központ – Könyvtár levelezése. KGYVK kéziratára

9. Ihász Ilona levele. 1952. április 8. A Jó Szerencsét Művelődési Központ – Könyvtár levelezése. KGYVK kéziratára
10. Leitner Ferenc: im. Eseménynaptár, p. 3.
11. A levél szövege:
Üzemi Könyvtár/ Papszt Gizella/ Várpalota
Kérem az Elvtársnőt, hogy a Megyei Könyvtártól a várpalotai könyvtár részére ankét céljaira kiküldött Gárdonyi: Egri csillagok és Zolnai Vilmos: Várpalota c. könyveket küldje vissza. A könyvek már lassan egy éve lesz, hogy Várpalotán vannak. Én már több ízben az Elvtársnőnek is megmondtam, hogy a könyveket küldjék vissza, mert semmi indok sincs, hogy ott tartsák, és más könyvtáraktól vonják el azt. Egy hét múlva a könyvek a Megyei Könyvtárban legyenek, ellenkező esetben az Elvtársnőt, mint a Városi Könyvtár vezetőjét a Tanácson keresztül kénytelen leszek megbírságotlani.
Veszprém, 1953. augusztus 14.
Varga Béla könyvtárvezető h.
12. A későbbi városi könyvtári feljegyzésekből tudjuk, hogy csak az 1960-as évek elején sikerült ténylegesen rendezni a könyvtári nyilvántartásokat.

Budai László

Együttműködési megállapodás

2016. február 18-án együttműködési megállapodást írt alá Nagy Zsuzsanna, a Budapesti Corvinus Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (BCE EKL) főigazgatója, valamint Kiszl Péter, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének (ELTE BTK KITI) igazgatója. Az együttműködés fő célja a BCE EKL tevékenységének megismertetése az ELTE könyvtár-informatika szakos hallgatóival, segítségnyújtás gyakorlati tapasztalatszerzésükben, könyvtári munkakörnyezetbe történő szocializációjukban, illetve a szakmai utánpótlás biztosítása a BCE EKL számára. A megállapodás kiterjed közös tudományos rendezvények szervezésére, a hallgatók szemináriumi, tudományos diákköri dolgozatainak, disszertációinak és az oktatók tudományos publikációinak szakirodalmi támogatására is.